

Uit het leven van de Theologische Hogeschool (VI)

Tenslotte nog een merkwaardig document.

Het werd voor zover ik weet nog nooit eerder gepubliceerd. Het is een verslag van de toespraak waarmee Prof. Bavinck afscheid nam van de Kamper studenten toen hij naar de V.U. vertrok. Op 9 Dec. 1902 sprak hij haar uit in een vergadering van het studentencorps.

Het vertrek van Prof. Bavinck van Kampen naar Amsterdam is nog veelszins een raadsel. Een paar jaar vóór 1902 verzekerde Bavinck nog dat „Kampen” nimmer mocht en nimmer zou verdwijnen! Toch ging hij heen. De School achterlatend in een toestand als in haar geschiedenis nog nimmer was voorgekomen.

Of Bavinck gelukkig is geweest in Amsterdam? Zijn vriend, Dr Nieuwhuis, verzekerde mij eens pertinent, dat dit niet het geval is geweest. Maar wie kent het diepste van een mensenhart?

Over de toespraak zou veel te zeggen zijn. Vooral in het licht van de ontwikkeling der dingen na 1902. Mij trof steeds die zin dat aan „de richting die door Kampen wordt voorgestaan”, namelijk het strijden voor de heiligheid der kerk de overwinning zal zijn.

Het is geloof ik altijd goed zich ernstig rekenschap te geven van wat Prof. Bavinck zei.

Komt in deze rede misschien aan de dag de levensworsteling van deze grote denker, een levensworsteling die hij nooit te boven is gekomen?

Hier is het verslag van de rede.

Aangedaan, ontroerd, nam Prof. Bavinck thans het woord.

„Mijne Heeren, zoo begon de Hoogleraar, leu-

nende met beide handen op de groene tafel — een avond als deze is als een oase in de woestijn, die ieder van ons en die al onze kerken in den laatsten tijd hebben moeten doorwandelen. Als ik er goed over nadenk, over den toestand waarin we verkeerren, over datgene wat naar mijn inzien mij bewegen moest om heen te gaan, dan staat mij waarlijk 'het schreien nader dan het lachen.

Ik kan zeggen dat ik wegga met veel weemoed in het hart en als ik eenigszins kans had gezien hier te blijven werken zonder verloochening mijner overtuiging, dan zou ik niet den moed hebben om heen te gaan.

Ik had zulk een einde van mijn werken aan de Theol. School me niet kunnen voorstellen. Voor twintig jaren heb ik God gedankt dat Hij die School ook aan mij toevertrouwde op de Synode te Zwolle in 1882, nadat ik 1½ jaar predikant was geweest; gedankt heb ik Hem dat Hij mij hier had gebracht. En al gaat het moeilijk te zeggen, dat iemand voor prof. studeert, toch ben ik naar Leiden gegaan met de begeerte om daar gevormd te worden, om mijn gaven ook te besteden in de dienst der Theol. School die ik liefheb.

Als ik dat naga, dit overzie, dat het zoo gaan zou, dan begrijpt gij dat weemoed mijn hart thans vervult. Neen, ik heb het ook nooit gedacht vóór de Synode, maar de gang van zaken is ons allen een verrassing geweest. Zooals het maar zelden iemand overkomt. Die gang van zaken, waaraan ieder zich houden moet, die heb ik als een weg des Heeren moeten erkennen. En dat is ook daarin gebleken. Ik durf zeggen, dat ik vrij ben van alle eerezucht; ik durf verklaren dat me niets wat naar ambitie lijkt heendrijft naar de V.U. Ik gevoelde me hier altijd op mijn gemak. Ik begreep dat ook een Theol. School even wetenschappelijk kan zijn als een Universiteit. Ik heb altijd de overtuiging gehad, of een School wordt opgericht door een kerk, dat is veel minder van belang, als er maar de overtuiging

nende met beide handen op de groene tafel — een avond als deze is als een oase in de woestijn, die ieder van ons en die al onze kerken in den laatsten tijd hebben moeten doorwandelen. Als ik er goed over nadenk, over den toestand waarin we verkeerren, over datgene wat naar mijn inzien mij bewegen moest om heen te gaan, dan staat mij waarlijk het schreien nader dan het lachen.

Ik kan zeggen dat ik wegga met veel weemoed in het hart en als ik eenigszins kans had gezien hier te blijven werken zonder verloochening mijner overtuiging, dan zou ik niet den moed hebben om heen te gaan.

Ik had zulk een einde van mijn werken aan de Theol. School me niet kunnen voorstellen. Voor twintig jaren heb ik God gedankt dat Hij die School ook aan mij toevertrouwde op de Synode te Zwolle in 1882, nadat ik 1½ jaar predikant was geweest; gedankt heb ik Hem dat Hij mij hier had gebracht. En al gaat het moeilijk te zeggen, dat iemand voor prof. studeert, toch ben ik naar Leiden gegaan met de begeerte om daar gevormd te worden, om mijn gaven ook te besteden in de dienst der Theol. School die ik liefheb.

Als ik dat naga, dit overzie, dat het zoo gaan zou, dan begrijpt gij dat weemoed mijn hart thans vervult. Neen, ik heb het ook nooit gedacht vóór de Synode, maar de gang van zaken is ons allen een verrassing geweest. Zooals het maar zelden iemand overkomt. Die gang van zaken, waaraan ieder zich houden moet, die heb ik als een weg des Heeren moeten erkennen. En dat is ook daarin gebleken. Ik durf zeggen, dat ik vrij ben van alle eerzucht; ik durf verklaren dat me niets wat naar ambitie lijkt heendrijft naar de V.U. Ik gevoelde me hier altijd op mijn gemak. Ik begreep dat ook een Theol. School even wetenschappelijk kan zijn als een Universiteit. Ik heb altijd de overtuiging gehad, of een School wordt opgericht door een kerk, dat is veel minder van belang, als er maar de overtuiging

heerscht, dat de godzaligheid aan zulk een School wordt behartigd. Die overtuiging heb ik altijd gehad. Vandaar dat mij geen zucht naar iets hoogers heeft gedreven. Ik ben meermalen in de gelegenheid geweest om de School te verlaten, getoond heb ik met daden de School lief te hebben. Ik heb dat getoond en ik zeg het niet om me er op te beroemen, maar om mijne beslissing te rechtvaardigen. Het is geen eerezucht, geen streven naar hooge dingen. Naar de neiging van mijn leven, dan arbeidde ik vroeger en zou ik nog nu veel liever arbeiden aan een Theol. School dan aan eene stichting die den naam van eene Universiteit draagt.

Daarom zeg ik, ik heb het getoond dat ik de School liefheb; ik had ook nog wel een anderen weg uit kunnen gaan dan naar Amsterdam. Dat zeg ik niet om de studenten te doen gevoelen dat ik zoo voor alle aanbiedingen van eer heb bedankt, maar ik zeg het om hun te doen gevoelen dat als ik heenga, het niet is wegens gebrek aan liefde en dat zou ik U allen wel in de ziel willen griffen. Mijn sympathieën liggen — blijven liggen — aan den kant der School, al is het ook dat ze in een impasse is geraakt, waaruit ze niet dan door een daad uit kan komen.

Ik ga niet uit gebrek aan sympathie voor de studenten weg, als ik iets meeneem dan dit: de hartelijke liefde voor de studenten aan deze School. (Daverend applaus).

Ik wil nog meer zeggen en dat is vertrouwelijk. Op die avondbijeenkomst, waar de grondgedachten van het voorstel door mij zijn uitgesproken en waarmee toen Ds Bos van harte instemde, heb ik gezegd en thans herhaal ik het: Ik ben een kind der scheiding en dat hoop ik te blijven. (Daverend applaus).

Ik heb toen gezegd: Het beste wat ik heb, heb ik aan de scheiding te danken. Mijn vader en moeder waren beiden uit de afgescheidene kringen afkomstig. En de Geref. Belijdenis heb ik niet te danken

aan Dr Kuyper, maar wel aan mijn vader en mijne moeder. Het beste wat ik heb, de gezonde opvatting der Geref. Belijdenis, zijn van kindsbeen af door hen in mij ingeplant. En daar wensch ik getrouw aan te blijven, ook in den anderen kring.

Dat wil niet zeggen dat ik nu met alles instem, wat door die gescheidene kerken gedaan is en ook wat door verschillende leden dier kerk begrepen is. Ik heb altijd een oog gehad voor het groot gevaar waaraan een gescheiden kerk blootstaat. Dat heb ik te danken aan mijne opleiding, aan mijn huiselijken kring. Mijn vader, die de heeren allen wel kennen, is een eenvoudig man, maar toch van alle enghartigheid, van alle separatisme is hij vreemd geweest en dat was nog meer het geval met mijne allereenvoudigste, en toch door en door gezonde moeder. Aan deze dank ik het, maar dat dank ik ook aan mijne opleiding aan de universiteit.

En de botsing, die er heeft plaats gehad, is ook mede daaruit te verklaren, dat ik een andere opvatting heb gehad, ik heb een andere blik op de strekking, de doorwerking van de Geref. Belijdenis dan velen in onze kerken, en dat zou ik kunnen beoogen met beroep op al mijne geschriften. Wetenschap der Heilige Godgeleerdheid, Algemeene Genade enz. zijn alle vertolking van de eene gedachte, die mijns inziens naar mijn inzicht niet genoeg leefde in de gescheidene kerken.

In der tijd leefde in die kerk de gedachte, we moeten de wereld maar overlaten aan haar eigen lot, en juist omdat ik gekomen ben uit den kring, waaruit ik gekomen ben, gevoelde ik mij genoopt om aan eene Universiteit mijne opleiding te zoeken. Want die kerk liep groot gevaar om terwille der heiligheid des levens de catholiciteit der kerk uit het oog te verliezen. En toen rees de gedachte bij mij, is het mogelijk, die beide te verzoenen?

Weliswaar, niemand onzer is vrij van eenzijdigheid. We gaan óf den kant der heiligenlevens wandelen of der catholiciteit uit. En dat is juist het

verkeerde. Wij moeten beide verbinden, een eenheid tusschen beide tot stand brengen. Daarvoor heb ik altijd gestreden. Daar heb ik heel veel strijd voor over gehad. Anderen leefden uit een ander beginsel. Maar ik geloof dat we er ons voor wachten moeten. Men loopt zoo toch groot gevaar dat men zich schuldig maakt aan eenzijdigheid.

Maar mijne bedoeling is beide vast te houden, en geen van beide los te laten. Vandaar was ik voor de Doleantie. Niet voor wat toen alles geschied is. Vandaar was ik voor de vereeniging der kerken, voor de vereeniging der scholen. Anders raken we aan het dolen en zal de een zich werpen op de catholiciteit en de godsvrucht uit het oog verliezen en de andere de roeping verliezen, die we tegenover de wereld hebben te vervullen.

Van die botsing ben ik nu tot op zekere hoogte 't slachtoffer geworden. Niemand persoonlijk ziet gaarne, dat we heengaan, dat geloof ik van harte. Maar toch zijn die twee beginselen door mij geschetst in botsing gekomen.

Maar wanneer ik zoo heb moeten kiezen, dan wensch ik nogmaals thans terug te komen op wat ik gezegd heb. Dan neem ik mee wat deze school me gaf en wat de vereeniging moet zijn. Door beide moeten gehandhaafd dat teedere, dat heilige, dat zich tenslotte om de wereld niet bekommeren, dat niet jagen naar succes. Dat vragen: kunnen we de overwinning behalen, dat is niet de hoofdzaak en ik voor mij heb de overtuiging, dat God ons met teleurstelling slaan zal. Ik zie de toekomst niet zoo heel rooskleurig tegen, niet dat ik terstond vrees dat er vervolging komen zal. Maar als men mij vraagt of de V.U. groot zal worden, dan zeg ik, ik weet het niet, maar ik hoop alleen dat die universiteit het brengen zal tot het bezetten van drie faculteiten en dan moeten we dankbaar zijn. Grooter ideaal heb ik niet, maar dat ideaal is toch van groot belang voor het doel van ons leven, het is toch zoo groot dat we niet zeggen

mogen, we willen er niet van weten. Daarvoor zou ik toch alle studenten willen waarschuwen. Laten we niet te groote verwachting koesteren van de verwerkelijking van dat ideaal, maar dat mag de overtuiging niet aan wankelen brengen alsof we er niet naar moesten streven, dat we maar met de handen in den schoot moesten zitten.

En daarom als ik deze omstandigheden in aanmerking neem dan heb ik de verwachting dat ons heengaan een vooruitgang zal zijn. Sommigen gaan vooruit, maar de anderen zullen op de een of andere wijze wel volgen en het kon wel gebeuren, dat het gezegde waarheid werd, dat de voorhoede maar optrok, en dan kon deze weg toch wel blijken de beste weg te zijn.

Daar komt nog dit bij. Ik heb in de laatste jaren de ervaring opgedaan, dat we ons niet moeten voorstellen ooit rust te zullen krijgen. Vroeger dacht ik dat wel eens, bij de vereeniging o.a., maar langzamerhand leert men dat af en dan gaat men denken: *répos ailleurs*. We zullen strijd houden. Ook als deze quaestie is afgehandeld (en er zal toch wel eens een einde aan komen). Allerlei, misschien wel dogmatische quaesties komen aan de orde. We zijn er nog lang niet, mijne heeren, ook als we de opleidingsquaestie teneinde hebben gebracht. Dan komt de strijd eerst.

Ik ga niet naar Amsterdam om rust te genieten. We zullen meer en meer strijd hebben te voeren, maar dan van buiten. Wij krijgen op politiek, op sociaal en wetenschappelijk gebied en vooral op historisch-critisch terrein quaestiën, waarbij deze niet van de minste waarde is. Er zullen quaesties komen waar men heel wat meer over zeggen kan en heel wat meer hoofden over in beweging zullen komen. We hebben tenslotte den strijd tegen de geestelijke boosheden in de lucht, en die werken door; dat merken we hier niet aan de Theol. School, die buiten het leven is blijven staan. Als we ons konden indenken den strijd op politiek en sociaal gebied,

dan geloof ik dat we tot de overtuiging komen, dat de geestelijke machten in de lucht toenemen te werken. Het schijnt alsof wij voortgaan, maar het is ook schijn. Ook de politieke ~~zege~~ zege is schijn en de sociale ontwikkeling is schijn en tenslotte zullen we weer terecht moeten komen bij het vrome volk dat God vreest: die niet vele wijzen zijn naar het vleesch. — Dat zal tenslotte onze sterkte zijn.

Naarmate ik dat inzie, roep ik het al onze kerken toe — laat het verband toch zoo sterk mogelijk zijn, wanneer het tot zulk een strijd mocht komen.

En toch onder dat alles moeten we jagen naar dat machtige, heerlijke, rijke ideaal, de wereld te kerstenen door het indragen onzer Geref. Belijdenis op alle terreinen. Kunnen we niet dan is het iets anders. Als God zegt: Ik zal het u niet geven; als Hij al onze pogingen teniet doet, dan moeten we berusten, maar dan kunnen we ook berusten. Maar te zeggen: we doen aan dat jagen niet mee, dat kunnen we voor God niet verantwoorden.

Als ik zoo heenga, dan doe ik dat niet, omdat ik de School niet liefheb, of omdat ik de studenten niet liefheb. We nemen hen in onze liefde mee en we bidden van den Heere onzen God, dat Hij ons elk terug doe vinden.

Ik moet zeggen dat een avond als deze me daarvoor eenige hope geeft. Vanavond ben ik versterkt in de overtuiging, dat als we elkaar goed in de oogen zien en als we het hart maar voelen kloppen, dat het dan wat lijden kan. Onze hoofden mogen dan tegenover elkaar staan, onze harten vloeien dan saam. Als dat maar blijft, als de liefde maar niet verbroken is, als de persoonlijke waardeering maar niet afneemt, dan komt het hoofd wel in orde.

Jezus zeide, dat uit het hart de gedachten voortkomen, ook de goede, ook de reine, en daarom geef ik den moed nog niet op, dat het nog eenmaal tot eenheid zal komen; we zijn toch broeders van dezelfde belijdenis. En daarom geloof ik dat God ons te

Zijner tijd bij elkaar zal brengen.

Als ik zoo eindigen ga, dan is het met een dubbele wensch, dat de broeders die hier blijven en willen blijven, zich niet afkeeren van hen die heengingen en dat ze niet zullen vergeten dat ze toch op hunne hoede zijn tegen alle separatisme en in de tweede plaats dat, al zijn wij die heengaan ook hier niet, we de liefde voor U niet zullen verliezen, dat we ook daar zullen gestand doen de leuze F.Q.I.

Mijn tweede wensch is dat God het zoo leiden moge, dat God ons elkaar weer doe ontmoeten. En dan geloof ik dat de studenten er wel iets aan kunnen doen. Ze hebben wel geen groote roeping, maar ze zijn toch allen met broeders bevriend die den toon aangeven in hunne omgeving. Laten ze werken om ze tot elkaar te brengen, om tot eenheid te brengen langs welken weg dan ook. Tot elke conferentie met elkaar en persoon ben ik bereid, als het maar tot eenheid leidt. Men zal van mij geen last meer hebben. Laten ze daarop werken, op die ankers, die we behoeven ook voor ons godsdienstig leven.

Met die wensch zou ik willen besluiten om er nog een kleine verzekering aan toe te voegen. We zullen de School niet vergeten, de kerken niet, de traditie niet, ook niet vergeten F.Q.I. Integendeel. Wat in dat stuk van Monitor gezegd is, is ook mijne gedachte. Formeel is het mogelijk dat die School opgedoekt moet worden en dan zou het den schijn moeten hebben, dat Kampen er onder moest gaan, maar toch ook maar schijn, want toch zal de overwinning zijn aan de richting die door Kampen is voorgestaan. Niet om den triomf is het te doen, maar toch kon het wel zijn dat het aan Amsterdam ten goede kon komen. Ik geloof dat de kerken in de Doleantie aan die geestesrichting behoefte hebben.

En dan moeten we daarmede tevreden zijn, we moeten niet het onderste uit de kan willen hebben. Als de waarheid maar tot haar recht komt, als God

maar tot Zijn recht komt dan komen wij ook tot ons recht. En daarom zou ik nog willen zeggen: laten we vermijden wat de hartstocht prikkelt. Laten wij geen kracht zoeken in wat de menschen aan onze zijde brengt. Het komt hierop aan, of we voor een overtuiging staan, voor wat we kunnen verdedigen met Gods Woord in de hand.

Ik neem dus afscheid van de heeren, maar ik voeg er bij: tot weerziens. Laat het afscheid bij U en bij mij niet voor langen tijd zijn. Ik durf zeggen: ik ben de studenten niet moede. Welnu, laten we in die overtuiging heengaan en trachten elkaar te vinden, dan zal de hereeniging nog aangenamezamer zijn dan de eenheid waarin we nu staan.

Tot weerzien dan in het diepst van mijn hart en ook op de lippen in beter, in aangenamezamer omstandigheden en meteen dank ik U voor het genot dat ge mij hebt willen bereiden. Het heeft mijn hart verkwikt, dat ik U allen heb mogen aanschouwen. Zonder eenig wantrouwen in het hart, van oog tot oog en van hart tot hart. — Dat is zoo aangenaam. Als we elkaar maar vinden en zoeken elkaar niet te verliezen. Dat gebeurt in het huwelijk, dat gebeurt tusschen ouders en kinderen, dan verliezen ze elkaar. Wat heerlijk dan als we elkaar terugvinden. Ik hoop dat we elkaar teruggevonden hebben in dit avonduur en dan samen strijden voor een heilig beginsel niet alleen voor de heiligheid des levens, maar ook de catholiciteit onzer roeping en ik beveel mij aan in de liefde en aan de voorbede van mijne geliefde studenten in Kampen.

„Kampen” is gebleven.

Na 1902.

Ook na 1944.

Laten we het niet door onze zonden verspelen.

God zegene onze kleine School — ondanks haar zonden en die van de kerken welke haar dragen.

C. V.